

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation

Koncentrationssvårigheter

En undersökning av lärares och elevers upplevda lärandemiljö på gymnasiet

Concentration difficulties

Anne Bäck och Johanna Schödin

Examensarbete i lärarutbildningen

VT 2008

Handledare: Margareta Sandström Kjellin

Examinator: Niclas Månsson

Förord

Vi vill rikta ett stort tack till våra respondenter som har gjort vårt arbete möjligt att genomföra. Vi vill även tacka vår handledare Margareta Sandström Kjellin som väglett och hjälpt oss genom hela processen. Ett tack går även ut till Kristine Bäck och Erica Hermansson som hjälpt oss att korrekturläsa arbetet.

Examensarbete
15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Författare: Anne Bäck och Johanna Schödin

Koncentrationssvårigheter
– En undersökning av lärares och elevers upplevda lärandemiljö på gymnasiet

Årtal: 2008

Antal sidor: 22

Syftet med detta arbete var att lyfta fram elever som av lärare uppges ha koncentrationssvårigheter, att ta reda på hur lärarna hjälper dessa elever samt att se i vilken utsträckning denna hjälp anses vara tillräcklig. Vår undersökning byggde på kvalitativa intervjuer med två lärare och åtta gymnasieelever. Vår studie visade att lärarna och eleverna i vår undersökning har skilda åsikter om huruvida den hjälp eleverna får är tillräcklig. Lärarna kände sig otillräckliga medan eleverna ansåg att lärarna erbjuder bra hjälp, de ansåg dock att undervisningen inte är tillräckligt motiverande. Inställningen till begreppet ”koncentrationssvårigheter” skiljde sig mellan lärare och elever. Eleverna talade mer om skoltrötthet än koncentrationssvårigheter.

Nyckelord: koncentrationssvårigheter, undervisning, handledning, åtgärdsprogram.

Innehållsförteckning

Förord.....	2
1. Inledning.....	3
1.1 Syfte.....	3
1.2 Frågeställningar.....	4
2. Litteraturgenomgång.....	4
2.1 Styrdokument.....	4
2.1.1 Skollagen.....	4
2.1.2 Lpf 94.....	4
2.1.3 Salamancadeklarationen.....	5
2.2 Beskrivning av koncentrationssvårigheter.....	5
2.2.1 Att vänta.....	6
2.2.2 Förändringar.....	6
2.2.3 Valsituationer.....	7
2.3 Relation lärare-elev.....	7
2.4Handledning för lärare.....	8
2.5 Föräldrakontakt.....	9
2.6 Åtgärdsprogram.....	10
3. Metod.....	11
3.1 Datainsamlingsmetod.....	11
3.2 Urval.....	11
3.3 Tillvägagångssätt.....	12
3.4 Databearbetning.....	12
3.5 Reliabilitet och validitet.....	12
3.6 Etiska ställningstaganden.....	13
3.6.1 Informationskravet.....	13
3.6.2 Samtyckeskravet.....	13
3.6.3 Konfidentialitetskravet.....	13
3.6.4 Nyttjandekravet.....	13
4. Resultat.....	13
4.1 Lärarnas definition av koncentrationssvårighet.....	14
4.2. Lärarnas beskrivning av hur de hjälper eleverna i skolundervisningen.....	14
4.3 Lärarnas uppfattning gällande handledning.....	15
4.4 Lärarnas uppfattning gällande föräldrakontakt.....	15

4.5 Hur eleverna upplever sin skolsituation	15
4.6 Elevernas beskrivning av hur de anser att lärarna hjälper dem i undervisningen.	16
5. Resultatanalys	18
5.1 Lärarnas beskrivning av hur de hjälper elever med koncentrationssvårigheter	18
5.2 Lärarnas inställning av lärarhandledning	18
5.3 Lärarnas inställning till föräldrakontakt.....	19
5.4 Elevernas beskrivning av sin skolsituation och den hjälp de får i undervisningen	19
6. Diskussion	20
6.1 Metoddiskussion.....	21
6.2 Nya forskningsfrågor	22
Referenser	23
Bilaga 1 - Missivbrev.....	24
Bilaga 2 - Intervjufrågor	25

1. Inledning

Under vår fem år långa utbildning till lärare har vi inte fått någon som helst undervisning i specialpedagogik trots att det är dokumenterat att det finns många elever i vårt samhälle som har funktionshinder och kräver särskilt stöd i sin undervisning. Dessa elever ses ofta som utåtagerande, stökiga och bråkiga och man ger dem ofta skulden för att de förstör för andra elever i klassen. Formuleringen ”elever i behov av särskilt stöd” kan handla om elever med diagnoser som ADHD eller Asperger, eller elever med psykosociala problem som behöver extra hjälp i undervisningen. Däremot menar Nilzon (1999) att det finns en stor grupp elever med koncentrationssvårigheter som inte har någon diagnos och därmed inte räknas in under rubriken elever med inlärningssvårigheter, som ofta har en diagnos. Vi har valt att fokusera på elever som av olika anledningar har svårt att koncentrera sig i skolan. Dessa elever har ofta svårt att förmedla sina behov i skolarbetet och halkar ofta efter i undervisningen, och därmed kan hela skolgången bli lidande. Vi kommer därför inte att belysa elever som har diagnos.

Andersson (1999) menar att nyutbildade lärare ofta är oförberedda på den verklighet som faktiskt möter dem när de kliver ut i arbetslivet. Många eftersöker mer praktik i utbildningen, för att få en bättre inblick i hur det faktiskt ser ut på skolorna. Även Ladberg (1994) anser att lärarstudenter under sin utbildning bör få arbeta och möta de problem som finns på skolorna idag. Problem som inte alltid är av pedagogiskt slag, utan även psykosocialt.

Enligt skollagen (Läraryrket, 2001) ska elever i behov av särskilt stöd få den hjälp de behöver och åtgärdsprogram ska upprättas med hänsyn till elevernas skilda förutsättningar. Detta innefattar även elever med koncentrationssvårigheter. Vi anser att detta blir svårt att genomföra om vi som lärare inte har kunskap inom detta område. Hur ska vi på bästa sätt kunna hjälpa dessa elever om inte tillräcklig kunskap finns?

Många av dessa elever får sin självkänsla förstörd för resten av livet då de alltid ses som den som stör och bråkar, aldrig klarar något, alltid ligger efter i skolarbetet, alltid ses som någon som är mindre värd etc. Enligt Lpf 94 ska skolan förstärka eleverns självkänsla:

Varje elev skall få stimuleras att växa med uppgifterna och möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar. Varje elev skall möta respekt för sin person och sitt arbete. Eleverna skall bli medvetna om att nya kunskaper och insikter är förutsättningar för personlig utveckling. Detta skall syfta till att grundlägga en positiv inställning till lärande och att återskapa en sådan inställning hos elever med negativa skolerfarenheter. Skolan skall stärka elevernas tro på sig själva och ge dem framtidstro. (Läraryrket, 2001, s. 40)

Vi anser att lärare måste få kunskap om elevernas erfarenheter, känslor, upplevelser och kunskap om vad dessa dolda handikapp innebär för att kunna hjälpa dem i deras skolarbete och personliga utveckling.

1.1 Syfte

Syftet med detta arbete är att belysa hur lärare till elever med koncentrationssvårigheter planerar sin undervisning och om de anser att den hjälp de ger är tillräcklig för dessa elever.

1.2 Frågeställningar

Hur skildrar några lärare att de hjälper de elever som har koncentrationssvårigheter och i vilken utsträckning anser dessa lärare att den hjälp som ges är tillräcklig?

Hur fungerar handledningen för de berörda lärarna som arbetar med elever med koncentrationssvårigheter?

Hur ser lärare på betydelsen av föräldrakontakt i sitt arbete med dessa elever?

Hur upplever elever med koncentrationssvårigheter sin skolsituation?

Anser elever med koncentrationssvårigheter att de får den hjälp de behöver?

2. Litteraturgenomgång

Litteratur och forskning som berör elever i behov av särskilt stöd är åtskilliga. Vi valde att använda oss av litteratur som främst fokuserar på problematik kring koncentrationssvårigheter allmänt sett och inte elever som har diagnoser med olika funktionshinder. Vi har tagit med nationella och internationella styrdokument som berör detta, samt använt oss av handböcker för uppsatsskrivning.

2.1 Styrdokument

På såväl internationell, nationell och kommunal nivå finns det dokument som berör elevers rättigheter och elever i behov av särskilt stöd. Vi kommer i följande avsnitt ta upp vad några av dessa styrdokument nämner beträffande elever med koncentrationssvårigheter. Vi har här inkluderat Skollagen, Lpf 94 och Salamancadeklarationen.

2.1.1 Skollagen

Alla barn har i Sverige rätt till utbildning och skolan ska ge dessa barn och ungdomar kunskaper och färdigheter. Redan under allmänna föreskrifter, § 2 i skollagen (Läraryrket, 2001) kan man läsa att hänsyn skall tas till elever i behov av särskilt stöd. Oavsett problematik ska alla elever ha lika utbildning.

I skollagen kan man vidare läsa om rektorns skyldighet att hålla sig à jour med skolans arbete och vara insatt i vad som föregår på skolan. Även Werner (2006) tar upp detta i Gymnasieskolans regelbok och i § 1 a kan man läsa:

Om det genom uppgifter från skolans personal, en elev, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att en elev kan ha behov av särskilda stödåtgärder, skall rektorn se till att behovet utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, skall rektorn se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall det framgå vilka behoven är, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas. (Werner, 2006, s. 93)

2.1.2 Lpf 94

Utöver de grundläggande värdena om medmänsklighet, allsidighet och skyldigheter innehåller läroplanen även mycket angående skolans skyldigheter och elevens rättigheter. Oavsett de olika behov som finns hos eleverna ska all undervisning anpassas efter alla elever och hänsyn ska tas till deras förutsättningar och

kunskapsnivåer. Det är viktigt att som lärare utgå från den enskilda elevens behov och förutsättningar så att samtliga elever utvecklas efter sin förmåga. I Lpf 94 kan man vidare läsa att elever med olika svårigheter har rätt till särskild uppmärksamhet och hjälpåtgärder. ”Alla som arbetar i skolan skall hjälpa elever som har behov av särskilt stöd” (Läraryrket, 2001, s. 44). Detta innebär att såväl lärare, rektor och annan personal i skolan ska hjälpa dessa elever.

2.1.3 Salamancadeklarationen

Den 10 juni 1994 samlades drygt 300 deltagare från 25 internationella organisationer i staden Salamanca för att diskutera principen om en integrerad skolgång. De ville göra det möjligt för skolor att betjäna alla elever, speciellt de elever som är i behov av särskilt stöd. Salamancadeklarationen instiftades samma år och grundar sig i målet att ge utbildning för alla. Deklarationen innehåller en handlingsram för undervisning av elever i behov av särskilt stöd på såväl en nationell som en internationell nivå. Dess syfte är att ge regeringar, organisationer och andra organ underlag för planering och vägledning vad gäller undervisning av elever i behov av särskilt stöd.

I deklARATIONEN kan man läsa att man i många länder har noterat att integreringen av barn och ungdomar med behov av särskilt stöd i undervisningen bäst uppnås inom regelrätta skolor som betjänar alla barn i ett samhälle. Så ofta det är möjligt bör alla elever undervisas tillsammans, oavsett individuella svårigheter. Stöd ska erbjudas fortlöpande och det krävs olika inlärningsmetoder och inläringstempo för att hjälpa dessa elever på bästa sätt. I Salamancadeklarationen (1994) står det skrivet att det endast bör vara en sista utväg att skicka elever till särskilda klasser eller skolor.

2.2 Beskrivning av koncentrationssvårigheter

För att vara koncentrerad måste man kunna “rikta sin perception, sina tankar, sina känslor mot uppgiften, utesluta ovidkommande stimuli, komma igång med, hålla fast vid och avsluta uppgiften” (Kadesjö, 2001, s. 16). Elever som har svårt att koncentrera sig i skolan har problem med just detta. Kadesjö definierar vidare olika typer av koncentrationssvårigheter och menar att de kan vara såväl primära som sekundära. De kan vara situationsbundna eller inte och det finns även koncentrationssvårigheter som uppstår till följd av uppväxtmiljön. Svårigheterna kan således vara:

Primära: stora och varaktiga koncentrationssvårigheterna som uppstår i de flesta situationer i elevens vardag.

Sekundära: som beror på förhållanden i elevens miljö, t.ex. stressfaktorer i uppväxtmiljön.

Situationsbundna: När koncentrationssvårigheterna endast uppstår i vissa situationer, medan eleven i andra situationer inte har några problem.

Barn och elever med primära koncentrationssvårigheter brukar, enligt Kadesjö (2001), ha följande typiska problematik: uppmärksamhetstörning, impulsivitet, svårigheter med att finna lämplig aktivitetsnivå och svårigheter med att uppfatta och följa instruktioner och regler. Det finns givetvis fler utmärkande drag. Elever med koncentrationssvårigheter har ofta mycket svårt att rikta sin uppmärksamhet mot en och samma sak en längre tid. De har brister i förmågan att hålla kvar

uppmärksamheten på en företeelse och samtidigt gallra bort onödiga stimuli. De blir lätt distraherade och yttre stimuli som ljud och synintryck kan ofta avleda deras uppmärksamhet. De verkar inte kunna låta bli att reagera på det som ständigt händer runtomkring dem.

Även impulsivitet är ett problem hos många av dessa elever. De tänker inte alltid på konsekvenserna av sitt handlande utan kan helt enkelt inte hålla tillbaka impulsen att agera här och nu. Ofta får lärare och andra vuxna höra yttranden som "Det bara blev så" eller "Det var inte mitt fel" (Kadesjö, 2001, s. 31) från dessa elever. De kan inte kontrollera sina impulser att ropa ut svaret på en fråga, avbryta andra eller vänta på sin tur. Elever med denna typ av problematik kan även ha svårt att kontrollera sina känslor. De har svårt att reagera lagom starkt och det kan snabbt svänga mellan ytterligheter. Många av dessa elever uppfattas även som hyperaktiva. De har svårt att sitta still, springer fram och tillbaka i klassrummet och kan inte vara tysta. Denna hyperaktivitet har i såväl kliniska som vetenskapliga sammanhang uppfattats som det dominerande problemet hos barn med koncentrationssvårigheter, skriver Kadesjö.

Svårigheter att uppfatta och följa instruktioner och regler har ett nära samband med uppmärksamhetsproblemen och impulsivitet. Pedagogiken idag syftar mycket till att eleverna ska förstå vad de lär sig, inte enbart att producera. För elever med koncentrationssvårigheter tar detta längre tid än för deras klasskamrater. Kadesjö anser att dessa elever behöver extra mycket vuxenstöd för att förstå regler och resonemang.

2.2.1 Att vänta

Att vänta på sin tur, på att få säga sitt, eller på att kamrater ska bli färdiga kan vara väldigt svårt för elever med koncentrationssvårigheter. De upplevs inte sällan som elever som "alltid måste ha något att göra" (Kadesjö, 2001, s. 53), som har väldigt svårt att sitta still och vänta några minuter. Elever med koncentrationssvårigheter blir snabbt rastlösa och otåliga och kräver andras uppmärksamhet. Kadesjö (2001) menar att eleven på ett omedvetet plan söker impulser för handling. De avbryter ofta pågående samtal och att stå still i kön till matsalen utan att knuffas kan vara väldigt svårt.

För att kunna hjälpa elever med koncentrationssvårigheter i just denna typ av situationer menar Kadesjö att läraren först och främst måste klargöra vilka förhållanden som kan innebära väntan, vilka förväntningar man har på eleven, samt vilka situationer som kan bli alltför påfrestande för eleven och som man då bör undvika. Eleven behöver mer än tillrättavisningar och uppmaningar som "hitta på något att göra så länge". Ett bättre sätt för att lösa problemet är att skapa ett innehåll i väntanssituationerna på ett tydligt sätt.

2.2.2 Förändringar

Förändringar i olika sammanhang och situationer är en annan faktor som är svårt att klara av för dessa elever. Det kan handla om såväl förändringar i aktiviteter som tankeförändringar. Elever med stora koncentrationssvårigheter kan ha väldigt svårt att ställa om från situation till situation, särskilt när det är någon utomstående, t.ex. läraren, som bestämmer sig för att växla aktivitet. Det kan vara jobbigt för eleverna att föreställa sig vad som kommer att hända närmast och vad som kommer att krävas av dem.

Vissa förändringar går inte att bortse från, som när det t.ex. kommer ny personal till skolan, men vissa situationer kanske inte kräver så mycket förändringar om man tänker efter. För att hjälpa dessa elever i förändringssituationer kan man som lärare t.ex. överväga hur pass viktigt det är att möblera om i klassrummet eller variera dagsschemat för ofta, anser Kadesjö.

2.2.3 Valsituationer

Alla ställs vi inför små och stora val i vardagen. Ofta gör vi dessa val utan att uppfatta att det är just val vi gör, utan det sker på rutin. Oavsett storlek kan det vara problematiskt för elever med koncentrationssvårigheter att bemästra dessa valsituationer. Ett yttrande som för andra tolkas som relativt lättförståeligt kan innehålla många val som därmed gör elever med koncentrationssvårigheter förvirrade. Outtalade förväntningar kan göra eleverna okoncentrerade på den faktiska uppgiften.

Att barn får välja fritt ses ofta som något positivt men för elever med koncentrationssvårigheter kan det istället innebära svårigheter. Att ge dessa elever fritt spelrum när de t.ex. ska välja ämne till en uppsats kan resultera i att de istället blir handlingsförlamade och till slut skriver om något de redan har arbetat med, eller inte kommer igång med arbetet över huvud taget. Fria valsituationer är därför inget att rekommendera för dessa elever, anser Kadesjö (2001). Han menar att vuxna och lärare i elevens närhet måste ge tydliga instruktioner och ramar för att minska antalet valsituationer så att eleven inte behöver ta ställning till onödiga alternativ som tar deras energi och koncentration. Ser man även ett mönster i problemen, när och varför eleverna har svårt att koncentrera sig, kan man lättare förhindra att samma sak inträffar igen.

2.3 Relation lärare-elev

Som lärare kan man många gånger känna osäkerhet inför elever med koncentrationssvårigheter då dessa elever i regel stör och förhindrar lektionsplaneringen, enligt Kadesjö (2001). När oroliga situationer i klassrummet uppstår och läraren inte klarar av att upprätthålla ordning bland eleverna kan känslan av att inte vara kompetent i sitt yrke uppstå.

Kadesjö menar att klagomål ofta uppstår mellan föräldrar och skola där båda parter tycker att de anser att det finns brister i föräldra- och i lärarrollen men att det egentligen handlar om elevens krävande beteende. Här gäller det främst för läraren att skapa en stabil bas för eleven där båda kan känna sig trygga i relationen. Som lärare har man inte samma känslomässiga relation till barnet som dess förälder och behöver därmed inte bli lika personligt involverad för att skapa en god kontakt med eleven.

För att förebygga konflikter måste man först förstå att elevens beteende inte är personligt mot läraren, menar Kadesjö, utan att det är barnet som har en bristande förmåga och är i behov av stöd. Man bör som lärare fråga sig "Hur kan jag hjälpa barnet ur denna situation?" istället för att försöka hitta brister hos sig själv, "Varför gör han så mot mig?" Kadesjö betonar att "Man bör så långt det går inrikta sig på att *agera* istället för att *reagera*" (Kadesjö, 2001, s. 183). Det är bra för både eleven och läraren om man agerar lugnt och sakligt och inte låter sig styras av känsloreaktioner. Trots att eleven betar sig påfrestande är det viktigt att man som lärare tydligt visar att

man tycker om och accepterar eleven som person. Det är viktigt att lyssna och uppmuntra eleven i undervisningen och se till elevens egna behov och därmed öka dess självkänsla. Enligt Kadesjö kan läraren skapa en förstående och empatisk relation till eleven om man är trygg i sin yrkesroll och tror på det man gör. En väl fungerande dialog mellan eleven och läraren är av stor betydelse för att få ett gott samarbete i skolarbetet.

2.4Handledning för lärare

Andersson (1999) tar i sin bok upp många frågor som rör barn och elever som behöver extra stöd. Hon har intervjuat ett flertal lärare från grundskolan för att få en bättre inblick i lärares vardag. Hon frågar bl.a. vilka kunskaper lärarna anser sig sakna i utbildningen, vilka elever som är svårast att undervisa i klassrummet, vilka de anser vara "elever med skolproblem" och vad de skulle behöva för att kunna hjälpa dessa elever på bästa sätt. Andersson poängterar att lärarna behöver stöd. Hon menar att stödet behöver komma både från skolledning och kollegor.

Enligt Andersson har lärare ofta stort behov av att få handledning i sin lärarroll när det gäller att arbeta med elever med koncentrationssvårigheter. Handledning innebär, enligt Andersson, att lärarna får kvalificerat stöd utifrån regelbundna samtal som kan hjälpa dem i deras arbete med elever som har problem i undervisningen. Läraren bör få hjälp med att formulera egna lösningar så att de själva kan hitta struktur på problemen och därmed lösa dessa. Handledning gör att läraren blir delaktig i en process istället för att maktlöst stå bredvid och se på. Andersson menar: "Genom handledningen får lärarna också en ökad förståelse för och insikt i hur de själva fungerar. De får en större kunskap om andras reaktioner gentemot dem och de får hjälp att se sin egen roll i samspelet kring eleven." (Andersson, 1999, s. 221)

Elever med koncentrationssvårigheter och som är utagerande är ofta rädda innerst inne med flera misslyckanden bakom sig. Många gånger döljer de sin rädsla med att vara störande och bråkiga. Här har handledning stor betydelse för lärarna att försöka se den bakomliggande orsaken till problemet och därmed hitta en lösning, menar Andersson.

Ladberg (1994) menar att det är omöjligt att arbeta med elever med koncentrationssvårigheter utan att bli känslomässigt utsatt. Precis som elever är lärare sociala varelser och kan ibland känna sig väldigt ensamma. För att man ska orka arbeta med utsatta barn är det nödvändigt att känna stöd från kollegor, ledningen eller annan personal på skolan. Ladberg skriver att man som lärare ibland behöver bearbeta sina känslor och få förklaringar på både sina egna och elevernas beteenden. Därför är det viktigt att sätta av tid för djupare samtal. Även hon, likt Andersson (1999), betonar att det handlar om regelbundna samtal med en kvalificerad utomstående person som stöd i arbetet för att få en objektiv syn på problemet. Att använda sig av en utomstående person innebär inte att denne ska ge råd till läraren utan att läraren själv ska komma till insikt och hitta förutsättningar att se lösningar på problemet. Vanligast är dock att lärarna själva försöker hitta lösningar inom arbetslaget på skolan, menar Andersson (1999).

Oavsett hur duktig man är i sin yrkesroll kan man behöva handledning, då det är väldigt krävande att arbeta med barn med stora koncentrationssvårigheter menar Kadesjö (2001).

Johannesen (1995) skriver att där lärare lyckas bäst med elever som har koncentrationssvårigheter är där lärarna har en öppen kommunikation med varandra och pratar öppet om sina känslor över dessa elever. Man måste lyfta fram att det är tillåtet att visa svagheter och att man ibland måste be om hjälp i en jobbig situation. Som lärare ska man inte konkurrera om vem som är skickligast i att tackla besvärliga elever och försöka klara problemen på egen hand utan det bästa är när lärare tar hjälp av varandra och löser problemet tillsammans.

2.5 Föräldrakontakt

Kadesjö (2001) betonar vikten av ett bra förhållande mellan föräldrar och skola för att lättare förstå och hjälpa ett barn med koncentrationssvårigheter.

Att vara förälder till barn med stora koncentrationssvårigheter innebär ofta att få utstå större påfrestningar än de flesta andra föräldrar. Funderingar om barnets framtid och om hur det ska gå kan vara orostankar som föräldrar går och bär på. De brottas ofta med dåligt samvete och känner sig ofta otillräckliga och misslyckade i föräldrarollen. Många föräldrar känner besvikelse över sig själva och på barnet som inte uppför sig som de önskar.

Känslan av otillräcklighet kan växa när lärare påpekar barnets negativa agerande i skolan och även när lärare vill komma med hjälpsamma råd kan detta leda till att föräldern ytterligare känner brist i sin föräldraroll. När omgivningen klagat på barnets uppträdande skapas en inre strid där föräldern måste välja mellan att försvara barnets uppförande eller att bli arg på barnet och tillrättavisa denne. De flesta föräldrar vill inte höra att deras barn har problem och att personalen inte orkar med dem, utan i stället vill höra att deras barn är omtyckta och duktiga. Skuld känslan av att inte räcka till för sitt barn kan leda till konflikt mellan förälder och barn och yttra sig i en omöjlig maktkamp som kan vara svår att ta sig ur.

Föräldrar till barn med koncentrationssvårigheter bör ha en väl fungerande dialog med skolan och vara delaktiga i barnets skolsituation för att förebygga problem. Kadesjö menar vidare att från skolans sida är det viktigt att vara öppen och se eleven ur föräldrarnas perspektiv. Som lärare har man även ansvar att vara tydlig för föräldrarna när man samtalar om barnet och tydligt visa lärarens bild av eleven. Kadesjö skriver: "Att samtala med föräldrar om deras barns problem är svårt och kräver både kunskap och trygghet i den egna yrkesrollen" (Kadesjö, 2001, s. 223). För att förebygga problem bör skola och föräldrar ha en kontinuerlig dialog där alla parter är väl insatta och delaktiga i hur barnet har det i skolan och i hemmet. Man bör inte vänta med att diskutera problemet tills det har blivit så stort att det känns oåtkomligt utan ständigt samtala med varandra för att hindra att problem uppstår.

Även Ladberg (1994) skriver om betydelsen med ett gott samarbete där skolan kan använda föräldrarna som en resurs i skolarbetet för att lyfta fram bilden av eleven i olika situationer. Som lärare och förälder kan man ha helt olika bilder då barnet beter sig olika som skolbarn och hemma. Genom dialog lär föräldrar och lärare även känna varandra och kan skapa en egen bild av personen som eleven kanske beskriver som väldigt negativ.

Andersson (1999) har frågat 15 lärare vilka föräldrar de anser är svåra att möta och svaren är många och spridda. Problemen kan beröra hur man ska kunna informera utan att anklaga, när värderingarna skiljer sig alltför mycket mellan lärare och

föräldrar och även att lyckas motivera föräldrar. I intervjuerna framgick att lärarna träffat på många föräldrar som inte anser att ett nära samarbete med skolan är särskilt viktigt eller fyller någon större funktion. En del kommer inte till möten i skolan och en hel del av problemen handlar om praktiska dilemman, menar Andersson. Det inträffar inte sällan att kommunikationen mellan hemmet och skolan inte fungerar. Föräldrarna anser att läraren är hopplös samtidigt som läraren tror att felet ligger hos familjen. När ett möte anordnas och ett samtal ska tas vid säger Andersson att det är viktigt att föräldrarna känner sig respekterade, att miljön är välkomnande och att man som lärare är flexibel och lyhörd.

Nilzon (1999) menar att skolan måste bli bättre på att ta hand om elever i behov av särskilt stöd. Antalet elever med olika koncentrationssvårigheter ökar ständigt och dessa barn och ungdomar är ofta olyckliga. För många barn och ungdomar har utvecklingen stannat av p.g.a. bristen på självförtroende och en dålig självbild som följd av deras problematik. Uppmuntran och stöd är oerhört viktigt, anser Nilzon, och menar då stöd både från skolan och hemmet. Utöver det faktum att lärare behöver utbildning och stöd för att hjälpa dessa elever behöver även föräldrarna utbildning om barnens utveckling. Han talar vidare om vikten av att nätverket mellan skola, hem och barn måste speglas av ömsesidigt förtroende. Kontakten med hemmet är med andra ord viktig, enligt Nilzon.

2.6 Åtgärdsprogram

Nilzon (1999) har samlat förslag på åtgärder som lärare, föräldrar och andra vuxna kan använda för att hjälpa elever med koncentrationssvårigheter. Han menar att eleven behöver gränser och fasta rutiner. Såväl miljön, platser och tidpunkter behöver vara bestämda i förväg och det hjälper eleven att sitta på en plats i klassrummet så att han/hon ser läraren ordentligt. Uppmaningar till eleven bör vara enkla och tydliga.

Persson (2001) förklarar begreppet *åtgärdsprogram* som "den dokumentation och planering som görs för elever i behov av särskilt stöd" (Persson, 2001, s. 120). Först 1995 skrevs kravet om åtgärdsprogram in i grundskoleförordningen, trots att begreppet förekommit sedan en lång tid tillbaka. Sedan årsskiftet 2000/2001 är det krav på att åtgärdsprogram ska utformas för de elever som riskerar att inte nå målen i skolan. Det innebär att alla elever som behöver det ska få hjälp och även ett individuellt åtgärdsprogram. Dessa tas fram i samråd med alla berörda, såväl lärare, elever och föräldrar. Det är dock främst specialpedagogernas huvudansvar att dessa utformas och på sikt ska de kunna ersättas av individuella utvecklingsplaner.

Även Öhlmér (2005) betonar att det är viktigt för elever med koncentrationssvårigheter med struktur i vardagen och i skolan. Lärarens uppgift är att medföra ordning i kaoset för eleven och för att lyckas med detta måste läraren få kunskap om elevens styrkor och svårigheter. Detta är viktiga grundregler att utgå ifrån när man ska planera undervisningen för dessa elever, menar Öhlmér. Det är viktigt att läraren har teoretisk kunskap om elever med koncentrationssvårigheter. Det är även viktigt att läraren har insikt om hur dessa elever känslomässigt upplever sin situation i skolmiljön. Lärare och elev tillsammans, måste lära sig att hitta en väg att lösa svårigheterna i skolundervisningen. Det gäller att gå väldigt sakta fram i arbetet och se varje litet framsteg som positiv utveckling. Öhlmér betonar vikten av att synliggöra framstegen med en noggrann dokumentation av skolsituationen och

arbetet i skolan med ett konkret åtgärdsprogram. Hon skriver vidare att åtgärdsprogrammet inte ska bli stort och skrämmande utan istället tillhöra vardagen i skolan. Med åtgärdsprogrammet ska eleven känna sig sedd och betydelsefull.

Det är beskrivningen av en elevs svårigheter som ska ligga som grund för ett åtgärdsprogram, inte huruvida det finns en diagnos eller ej. Denna beskrivning hjälper personal på skolan att veta vilka åtgärder som behövs. Öhlmér skriver:

Att lyfta fram styrkorna, utgå från dem och hjälpa eleven att uppleva dem är oändligt viktigt. Att omgivningen uppmärksammar det positiva kan i sig leda till att eleven klarar sig bättre och stärker sitt självförtroende. Med eller utan diagnos har barnet/eleven enligt skollagen rätt att få det stöd, som krävs för att kunna utveckla sina specifika möjligheter. (Öhlmér, 2005, s. 107-108)

3. Metod

I vår undersökning ville vi ta reda på hur lärare och elever upplever att undervisningen anpassas efter elever med koncentrationssvårigheter. Vi kommer att koncentrera oss på studiens djup snarare än bredd.

3.1 Datainsamlingsmetod

Vi använde oss av en kvalitativ intervjumetod i vårt arbete för att få reda på hur respondenterna upplever situationen i skolan och för att få en mer detaljerad information från dem. Vi valde semistrukturerade intervjuer, som enligt Denscombe (2000) ger respondenten möjlighet att utveckla sina tankar och idéer. Han menar vidare att denna intervjumetod kräver att intervjuaren är flexibel och att betoningen ligger på att respondenten utvecklar sina åsikter. Även Stukát (2005) anser att denna intervjumetod ger möjlighet att nå djupare och på så vis nå respondentens känslor angående ämnet i fråga. Denscombe (2000) nämner även ett antal nackdelar med intervju som metod. Han menar bl.a. att metoden är tidskrävande då transkribering och analys av intervjudata är en utdragen process. Vidare framhäver han att intervjumetoden kan hämma respondenten i situationen då den kan upplevas som tillgjord och respondenten kan känna sig obekväma.

Trots nackdelarna valde vi att använda oss av denna metod för att få en djupare inblick i respondenternas tankar vad gäller koncentrationssvårigheter.

3.2 Urval

Vi har utgått från två gymnasieskolor i två kommuner i Mellansverige där skolornas elevantal och inriktningar på programmen är likvärdiga. Vi har inte som syfte att göra någon jämförelse skolorna emellan utan valde därför likvärdiga skolor. Elevantalet på skolorna ligger mellan 1500 och 1800 och programmen på skolorna har en mer praktisk utbildning, exempelvis bygg-, el- och restaurangprogrammet. Vi har intervjuat 2 kvinnliga lärare och 8 elever i år 2 utifrån ett planerat urval där läraren utsåg elever som enligt henne är i behov av särskilt stöd i undervisningen. Valet av elever var inte slumpmässigt då lärarna valde ut eleverna åt oss. Att det blev två kvinnliga lärare och inte manliga var en ren slump och syftet är inte att göra någon jämförelse. Av eleverna är sex killar och två tjejer. Inte heller där var syftet att göra någon jämförelse utan lärarna valde ut eleverna utifrån deras koncentrationssvårigheter. Vi ville få med såväl lärares som elevers erfarenheter och

känslor angående elever med koncentrationssvårigheter, med betoning på elevernas upplevelser. Eleverna som vi har intervjuat går på handelsprogrammet, respektive byggprogrammet. En av lärarna har arbetat på gymnasiet i 5 år medan den andra har arbetat i 28 år som lärare, varav 12 år inom gymnasieskolan.

3.3 Tillvägagångssätt

Då en av oss var på VFU på en av skolorna tog vi direkt kontakt med den ena läraren på plats. Hon valde sedan ut eleverna åt oss, de hon ansåg ha koncentrationssvårigheter. Läraren på den andra skolan fick vi kontakt med genom VFU-samordnare på Mälardalens högskola. Även den lärarrespondenten valde sedan ut elever till vår undersökning.

Vi som forskare delade på oss och intervjuade varsin elev åt gången. Intervjuerna genomfördes i lediga klassrum så att vi inte blev störda. Vi använde oss av bandspelare vid intervjuerna för att lättare kunna bearbeta materialet vid transkribering.

Bemötandet från eleverna var väldigt positivt och de ville gärna hjälpa oss. Vi hade däremot förväntat oss längre intervjuer med eleverna men då de svarade väldigt fåordigt blev intervjuerna väldigt korta, mellan 5-10 minuter. Lärarintervjuerna blev längre men den yngre läraren var mer ingående i sina svar.

3.4 Databearbetning

Efter varje genomförd intervju transkriberade vi det insamlade materialet. Därefter sammanställde vi våra intervjuer i löpande text för att få en helhet av våra intervjuer. Därefter sammanfattade vi intervjuerna utifrån våra frågeställningar.

3.5 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet och validitet fastställer kvalitén på mätinstrumentet, i detta fall intervjuerna, samt huruvida man mäter det man avser att mäta och ingenting mer. Hur korrekta och pålitliga är resultaten utifrån den metod vi använt? Denscombe (2000) beskriver reliabilitet som neutral forskning och möjlighet till att liknande resultat uppnås om undersökningen genomförs av andra personer vid andra tillfällen. Stukat (2005) skriver om feltolkningar som kan göra att reliabiliteten sjunker. Det kan handla om att intervjufrågor misstolkas av respondenten eller att svaren misstolkas av forskaren. Vi försökte utforma våra intervjufrågor så klart som möjligt och omformulerade dem många gånger innan vi var nöjda med resultatet. Särskilt i intervjuerna med eleverna förklarade vi ännu lite mer och omformulerade oss i samtalen för att vara på det klara med att de förstod vad vi frågade. Eftersom vi även spelade in intervjuerna på band så anser vi att vi fick en komplett sammanställning av intervjuerna.

Denscombe (2000) understryker fördelen med intervjun i fråga om validitet i det att en direktkontakt gör att all information kan kontrolleras på plats. I den semistrukturerade intervjun kan man som forskare vara flexibel och man kan lättare försäkra sig om att svaren är relevanta och riktiga. Reliabiliteten är däremot inte lika hög när man talar om intervjuer eftersom det insamlade materialet är inhämtat under speciella sammanhang och från de individer som deltar.

3.6 Etiska ställningstaganden

Syftet med de forskningsetniska principerna är att skydda de personer, dvs. respondenterna, som ingår i forskningen man bedriver. Vi har, enligt Vetenskapsrådet (2002), tagit hänsyn till de fyra kraven som benämns nedan.

3.6.1 Informationskravet

Forskare har skyldighet att informera respondenterna att deras deltagande är frivilligt och att de har möjlighet att avbryta sin medverkan om de så önskar. De har även rätt till att få reda på forskningens syfte och hur resultatet av denna kommer offentliggöras. Genom missivbrevet fick respondenterna ta del av vårt syfte samt att deras medverkan var frivillig. Vi bifogade även våra mailadresser om de hade några vidare funderingar kring vårt arbete.

3.6.2 Samtyckeskravet

Respondenterna har rätt till att bestämma över sin medverkan i forskningen. De ska kunna välja att avbryta sin medverkan utan att det ska få någon negativ verkan för denne. Det är viktigt att deras samtycke skaffas och om de är under 15 år ska även föräldrars/målsmäns samtycke inhämtas. Innan intervjuerna skickade vi ut vårt missivbrev till lärarrespondenterna så att de i sin tur vidarebefordrade detta till elevrespondenterna. Vi hade även med oss missivbrevet till intervjuerna och informerade respondenterna om deras rättigheter även vid intervjutillfället.

3.6.3 Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet behandlar frågan om offentlighet och sekretess. Det ska inte vara möjligt för obehöriga att ta del av respondenternas personuppgifter och medverkan i forskningen då krav om tystnadsplikt råder. Vi har därför använt oss av fingerade namn i vårt arbete så att ingen respondent ska känna sig utlämnad.

3.6.4 Nyttjandekravet

De insamlade uppgifterna får endast användas till den aktuella forskningen och får därmed inte användas i andra syften. Respondenterna ska informeras om detta och även vara införstådda med att resultatet inte påverkar dem. Vi kommer efter avslutad undersökning att radera allt insamlat material, såväl anteckningar som bandinspelningar. Genom vårt missivbrev (se bilaga 1) har vi, utifrån Vetenskapsrådets (2002) krav, delgett våra respondenter de forskningsetiska principerna vi tagit hänsyn till. De har delgetts forskningens syfte samt deras rättigheter att själva bestämma över sin egen medverkan, och hur materialet kommer att behandlas efter avslutat arbete. Respondenterna har informerats om att vi i vårt arbete inte namngett dem.

4. Resultat

I resultatdelen har vi valt att redovisa de intervjuer vi genomfört. Vi har valt att kalla lärarna för Jessica och Anita. Jessica har arbetat som gymnasielärare i 5 år och undervisar i svenska och engelska. Vår andra respondent, Anita har arbetat som lärare i 28 år, varav 12 år som gymnasielärare. Hon undervisar i svenska, samhällskunskap, religion och är handledare i olika projekt eleverna arbetar med. Även eleverna har tilldelats fingerade namn. Handelseleverna har vi valt att kalla

Jonna, Jennifer, Johan och Jens. Eleverna på byggprogrammet har fått namnen Adrian, Alex, Anton och Anders.

4.1 Lärarnas definition av koncentrationssvårighet

Både Jessica och Anitas definition av koncentrationssvårigheter är väldigt samstämmig. När de tänker på koncentrationssvårigheter reflekterar de främst över de elever som har svårt att börja arbeta, som har svårt att läsa instruktioner eller som i största allmänhet har problem att sitta och arbeta med andra i den miljön som skolan har att erbjuda. Elever med koncentrationssvårigheter anser de båda lärarna är elever som allmänt har svårt att sitta still och håller på med annat än skolarbete. De menar att dessa elever ofta har svårt att ta till sig det man pratar om.

4.2. Lärarnas beskrivning av hur de hjälper eleverna i skolundervisningen.

Det är relativt svårt att anpassa sin undervisning för dessa elever med koncentrationssvårigheter, anser Jessica. Detta beror delvis på att eleverna som läser det program hon undervisar i har lite speciella arbetsområden. De sitter inte alltid i klassrum utan hela fyra klasser delar på en stor lokal som är avskärmad i fyra delar. Där sitter samtliga elever vid sina egna arbetsbord med datorer och volymen kan ibland bli tämligen hög. Eleverna har inte alltid tillgång till klassrum men när de har det, menar Jessica att det är positivt för elever med koncentrationssvårigheter att sitta kvar i klassrummet och arbeta och inte gå vidare till sin arbetsplats. Om det finns lediga grupprum är det ett annat bra sätt för att skärma av dessa elever från ljud som ofta stör. En del elever har lättare att avskärma sig med hjälp av egen musik som de kan lyssna på i egna lurar.

Jessica vill betona att tydlighet är viktigt för dessa elever. Hon menar att det är väldigt viktigt att som lärare vara tydlig, särskilt med instruktioner. Man bör inte lägga fram ett instruktionspapper fyllt med text framför en elev som har det svårt då kan eleven lätt kan tappa motivationen i att arbeta. Jessica poängterar vikten av minsta möjliga instruktioner som är tydliga och gärna innehåller bilder eller annat som lockar eleverna att läsa vidare. Sedan menar hon att det är bra för eleverna att själva få välja om de vill arbeta i annan lugnare miljö om möjlighet finns.

Jessica anser inte att den hjälp hon har att erbjuda hjälper eleverna alla gånger. I många fall hjälper det med de ovannämnda tillvägagångssätten, men inte alltid. Ibland känner hon sig frustrerad när det t.ex. känns som om hon försöker och försöker hjälpa en enskild elev, men ingenting hjälper. Som lärare måste man ofta tjata. Man måste vara på eleverna hela tiden och försöka se till och hjälpa dem att komma igång med arbetet. Hon understryker även vikten av att berömma när de väl sitter och arbetar och även peppa hela tiden.

Anita säger att hon försöker lägga det på en nivå som ligger i anknytning till elevernas verklighet för att väcka deras motivation i undervisningen. Om man inte gör det är det väldigt svårt att få med sig eleverna. Hon poängterar att det är svårt att planera undervisningen så att den passar alla elever. Hon menar att det alltid finns några elever som är väldigt duktiga och att dessa hamnar i kläm då de kräver lite mer utmaning och att detta skapar en svår balansgång som lärare i lektionsplaneringen.

4.3 Lärarnas uppfattning gällande handledning

Någon hjälp från arbetsledning och rektor anser Jessica sig inte få överhuvudtaget. Den hjälp hon kan få är snarare tips och råd från andra lärare i arbetslaget. "Absolut inte från min arbetsledning, eller chefen, rektorn. Nej, verkligen inte." På skolan finns tre specialpedagoger till hands för eleverna och de är väldigt bra anser Jessica. Hon upplever däremot att det har dragits in på den hjälpen. Förr kunde en specialpedagog komma till hennes lektioner och vara ett väldigt bra stöd för en elev t.ex., men så fungerar det tyvärr inte längre.

På Anitas skola finns specialpedagoger att ta hjälp av och som kan hjälpa enskilda elever om det behövs. Till varje klass är det två handledare, en kärnämneslärare och en karaktärsämneslärare (lärare för de praktiska ämnena inom programmet) som hjälps åt med eleverna. Oftast är det den andra handledaren hon pratar med om det uppstår problem med någon elev. Många gånger har eleverna större respekt för karaktärsämnesläraren och lyssnar hellre till denne när en konflikt ska lösas.

Om man som lärare måste gå till rektor har det gått väldigt långt i problemet med eleven, anser Anita. Man försöker att lösa en jobbig situation inom arbetslaget i första hand men ofta har man inte samma elever inom arbetslaget och pratar till största del endast med den andra handledaren som man har klassen tillsammans med.

4.4 Lärarnas uppfattning gällande föräldrakontakt

När det gäller föräldrakontakt tycker både Jessica och Anita att det är bra om föräldrarna är delaktiga i sina barns skolgång. Men eftersom eleverna går på gymnasiet och skolgången är frivillig, finns det inget krav från skolan att föräldrar ska vara delaktiga och informeras. Den information föräldrarna får är det som tas upp på utvecklingssamtalen men även där är det frivilligt om föräldrarna deltar. Men uppstår stora problem med någon elev så ringer lärarna självklart hem till föräldrarna och pratar om situationen som är i skolan. De flesta föräldrar vill vara delaktiga sina barn och uppskattar när lärare ringer när det behövs. Många föräldrar anser att så länge barnen bor hemma är det en ömsesidig skyldighet att se till att barnen sköter sin skolgång.

4.5 Hur eleverna upplever sin skolsituation

Alla de 8 elever vi har intervjuat trivs väldigt bra i skolan men de medger att många gånger har de problem att följa med i undervisningen och är medvetna om sina problem med koncentrationssvårigheter.

Jonna, Jennifer, Johan och Jens går på handelsprogrammet år 2 och tycker att deras lärare förstår deras problem med koncentrationssvårigheter. De anser att de blir bra bemötta men både Jonna och Jennifer vill poängtera att hur de klarar undervisningen hänger inte enbart på läraren utan att även de som elever måste bjuda till och vilja ta emot den hjälp som erbjuds. Jennifer säger att hon är skoltrött och har varit det länge. Hon erkänner att hon inte riktigt orkar bry sig så mycket om skolan nu. "Jag har aldrig riktigt gillat skolan", säger Jennifer. Hon gör det hon behöver men inte så mycket mer. Genomgångarna vid lektionsstart tycker Jennifer bäst om. Då måste hon koncentrera sig hela tiden för att hänga med. Då kan hon inte smita undan menar hon, vilket annars är väldigt lätt att hon gör om hon får chansen.

Tappar hon koncentrationen det minsta börjar hon plocka och fördriva tiden med annat än det arbete som läraren har bestämt. Hade hon varit bättre på att koncentrera sig i skolan hade hon nog lyckats bättre, säger hon. Jennifer är själv väldigt medveten om sin situation och vad hon skulle behöva göra, men hon har ingen ork eller motivation till det. Även Jonna medger att hon känner sig skoltrött och att motivationen börjar tryta. Hon gör ändå så gott hon kan och tycker att det går bra i skolan.

Johan och Jens är båda nöjda över sin skolsituation och trivs i klassen, tyvärr är det få killar som går på handels, anser de. Johan berättar att han har många kompisar på skolan som han umgås med och enligt honom är en av de bästa sakerna med skolan att han får träffa dem.

De övriga eleverna, från byggprogrammet, hade väldigt svårt att uttrycka sig och formulera djupare svar. De nämnde endast kort att de trivdes i skolan och att de var nöjda över sin skolsituation.

4.6 Elevernas beskrivning av hur de anser att lärarna hjälper dem i undervisningen.

Överlag är de fyra eleverna som går på handels nöjda med sina lärare och de anser att de får den hjälp de behöver. De är överens om att en bra lärare måste kunna få lektionerna intressanta och väcka motivationen hos eleverna. De menar att det är viktigt att läraren själv tycker det är roligt att lära ut sin kunskap. Lärarna måste vilja att eleverna ska lära sig och kunna ämnet som de undervisar i. Det spelar en stor roll hur läraren är och hur hon/han går igenom saker. Jonna menar att det är bra när läraren varierar aktiviteter och arbetssätt, så man inte alltid gör på samma sätt. Annars blir det bara långtråkigt och man tappar intresset, anser Jonna.

En bra lärare, enligt Jennifer får inte vara för mesig utan hellre rätt sträng. Hon säger att det ofta är det som hon behöver, en bestämd lärare som är "på" och "pushar". Johan säger att en bra lärare låter eleverna få vara med och bestämma så att de får vara delaktiga i planeringen. Vidare menar han att en bra lärare även ska kunna hantera olika situationer under lektionen och vara en tydlig ledare. Om han behöver extra hjälp under lektionerna anser han att de flesta lärarna är bra på att förklara på ett bra sätt och att de inte går iväg förrän de vet om att han förstått vad han ska göra. En dålig lärare står bara och pratar och lyssnar inte alls till eleverna, tillägger Johan.

Adrian på byggprogrammet berättar om en lärare som brukade komma och dela ut uppgifter i början av lektionen för att sedan gå och inte komma tillbaka förrän lektionens slut. Eleverna påpekade detta för andra lärare och nu har situationen blivit bättre.

Byggelevernas syn på en bra lärare är samstämmig. De säger allihop att de anser att läraren ska kunna förklara bra och ge mycket hjälp när eleverna frågar efter det. Lärarna ska engagera sig och vara kvar och förklara tills man förstår allting och inte stressa därifrån till nästa elev. Alex betonar, att en bra lärare även ska ha bra kunskaper i sitt ämne för att kunna undervisa och även vara rolig. Lite sträng kan läraren få vara men inte överdrivet, menar Alex.

Jonna, Johan och Jens är överens om att lektioner där enbart läraren står och pratar och pratar är jobbiga. Då tappar de lätt koncentrationen och glömmer bort det som läraren står och pratar om. Pratar läraren för mycket och för länge ”då somnar man ju”, säger Jens.

Johan anser vidare, att en bra lektion innehåller mer än att ”bara sitta och skriva”. Det är viktigt för Johan att få prata också. Dels att prata med kompisar och ventilera och diskutera arbetsuppgifter. Trots allt anser Johan själv att han jobbar som bäst när han får jobba självständigt. Då är det lättare att koncentrera sig på arbetet och på att få något gjort. Jobbar han i grupp erkänner han att han lätt tappar koncentrationen och börjar prata om annat med kompisarna. Han anser sig själv behöva sitta lite för sig själv när han arbetar, för att inte bli störd av annat.

Jens tycker, precis som Johan, om arbetsmetoder där han får jobba mer självständigt än i grupp. Han tycker att det är skönt när han själv får bestämma vad han ska göra och hur han ska göra arbetet. Det är även lätt att börja prata om annat om man jobbar i grupp, då blir det alltid panik mot slutet.

Vad gäller individuellt arbete mot grupparbete, tycker Jennifer, att det kan vara roligt att arbeta i grupp, men hon tycker ändå att det är skönt att klassen får jobba självständigt relativt ofta. Hon säger att det både är bra och dåligt, eftersom hon ibland inte riktigt kommer igång när hon jobbar själv. Hon säger sig behöva mycket påputtning från läraren. En blandning mellan grupparbeten och självständigt arbete är bra tycker Jennifer, beroende på vad det är man arbetar med.

Lektioner i klassrummen brukar bli bäst menar Jonna, eftersom det är svårt att koncentrera sig vid datorerna som numera står ute i korridoren. Där är det jättesvårt att koncentrera sig då det är väldigt mycket spring och rörelse runtomkring som stör. Hon berättar att hon och några kompisar gör allt skolarbete hemma för att det inte går att få något gjort i skolan. När alla väl är tysta, koncentrerar sig och jobbar i klassrummet går det bra. Jonna tycker att det är lättast att jobba två och två. Är man två så har man någon man kan diskutera med. Jobbar man själv kan det vara svårt att få något gjort istället, avslutar Jonna med att säga.

Anders, Anton, Adrian och Alex går även de år 2 på gymnasiet men på Byggprogrammet i en annan kommun och även de trivs på sin skola likt de eleverna från Handelsprogrammet. Vid frågan om de anser att de får den hjälp de behöver i undervisningen är svaret lite svävande. Alex svarar: ”nja, ibland”. Oftast anser han att han får den hjälp han behöver men inte alltid. Det finns vissa lärare som inte hjälper. Alex menar, att de kanske inte har tid att hjälpa alla, att det är så många som inte förstår och behöver hjälp på lektionerna. Anders, Anton och Adrian tycker att de oftast får den hjälp de är i behov av, men att det beror mycket på vilken lärare de har. I vissa ämnen får man mindre med hjälp, säger de.

Lektioner där läraren bara står och läser upp och ner och bara står och pratar är jobbiga menar eleverna på byggprogrammet likt eleverna på handelsprogrammet. Anton, Adrian och Alex är övertygade om att lektionerna skulle vara mer intressanta om läraren försökte göra dem mer roliga. Man tröttnar på att bara läsa böcker. Alex menar att det ska vara roligt att lära sig, ”som man säger”. Anders anser att det är

viktigt att det är tyst på lektionerna och det ska vara något intressant att jobba med, något man tycker om, påpekar han.

5. Resultatanalys

I detta avsnitt redovisar vi resultaten från intervjuerna kopplat till litteraturdelen. Vi utgår från våra frågeställningar.

5.1 Lärarnas beskrivning av hur de hjälper elever med koncentrationssvårigheter

Elever med koncentrationssvårigheter definieras av våra lärarrespondenter, likt Kadesjö (2001), som elever som har svårt att sitta still, vara tysta och koncentrera sig på skolarbetet. Detta är de dominerande problemen hos dessa elever skriver Kadesjö.

Enligt Lpf 94 ska all undervisning anpassas efter alla elever. Detta innebär att läraren ska utgå från den enskilda elevens behov och förutsättningar för att alla elever utvecklas efter sin förmåga. Våra lärarrespondenter betonar dock att detta kan vara väldigt svårt att verkställa i praktiken. Då eleverna ligger på olika kunskapsnivåer är det svårt att planera undervisningen så att den passar alla elever. Lärarna menar även att hjälpen de erbjuder inte alltid är tillräcklig för elevernas behov. Som lärare känner man sig ofta frustrerad och otillräcklig, menar lärarrespondenterna, när man känner att den hjälp man erbjuder eleverna inte är tillräcklig.

Kadesjö (2001) skriver att svårigheter att uppfatta och följa instruktioner och regler är något som kännetecknar dessa elevers problematik. Därför är tydlighet en viktig aspekt när det gäller att hjälpa elever med koncentrationssvårigheter. Lärarna i våra intervjuer lägger vikt vid att vara tydliga, med klara instruktioner som eleverna har lätt att ta till sig för att underlätta undervisningen och därmed inläringen. Kadesjö menar att tydliga instruktioner underlättar inläringen för eleverna då de inte behöver ta ställning i olika valsituationer i arbetet som tar energi och koncentration från eleven.

Många av dessa elever behöver lugn och ro i skolmiljön för att kunna koncentrera sig på arbetet. Något som kan bidra till en lugnare arbetsmiljö kan t.ex. vara mindre grupper eller att eleven får möjlighet att lyssna på musik i hörlurar som avskärmar dem från störande moment, anser lärarrespondenterna.

Att anknyta till elevernas verklighet och att väcka motivation är en viktig del i lärarnas planering, menar våra lärarrespondenter. Om man inte gör det kan det vara väldigt svårt att få med sig eleverna. Det är även oerhört viktigt att som lärare lyssna på och uppmuntra eleverna i undervisningen och se till deras egna behov och därmed öka elevernas självkänsla, enligt Kadesjö. Även respondenterna betonar vikten av att berömma eleverna när de sitter och arbetar.

5.2 Lärarnas inställning av lärarhandledning

Ladberg (1994) finner det nödvändigt att som lärare känna stöd från kollegor, ledning och annan personal på skolan. På frågan om lärarna anser sig få någon slags handledning för att bättre kunna undervisa elever med koncentrationssvårigheter säger båda att de i första hand tar hjälp av lärarna i arbetslaget. Även Andersson (1999) menar att det vanligaste är att lärarna själva söker stöd och lösningar på

problemen inom arbetslaget. Någon hjälp eller stöd från rektor eller arbetsledning anser sig lärarrespondenterna inte få.

Respondenternas åsikter angående lärarhandledning skiljer sig även något åt. Den av lärarna som har längre yrkeserfarenhet anser sig inte behöva handledning i lika hög grad som den andra läraren. Hon menar att de flesta problem som uppstår med elever kan lösas inom arbetslaget och då främst med den andra handledaren som har ansvar för klassen. Hon menar vidare, om man som lärare måste gå till rektor har det gått väldigt långt med problemet och situationen är för svår att hantera. Johannessen (1995) menar att det är viktigt att lärarna har en öppen kommunikation med varandra.

5.3 Lärarnas inställning till föräldrakontakt

Samtlig litteratur vi har använt oss av i detta arbete pekar på att kommunikation och kontakt mellan föräldrar och skola är betydelsefull och viktig för elevernas skolgång. Enligt Kadesjö (2001) bör skolan och hemmet ha en kontinuerlig dialog där alla är insatta i elevens vardag, både i skolan och i hemmet. Man bör inte vänta med att diskutera problemet tills det har blivit så stort att det känns omöjligt att lösa. Istället bör man ständigt samtala med varandra för att förhindra att problem uppstår.

Lärarrespondenterna uppger att de inte har särskilt mycket kontakt med föräldrarna, då de menar att gymnasieskolan är frivillig och att skolgången är under eget ansvar för eleverna. De flesta föräldrar vill dock vara delaktiga i sina barns skolgång och uppskattar att lärarna ringer när det behövs. Annars har lärarna i huvudsak endast kontakt med föräldrarna när det är dags för utvecklingssamtal.

5.4 Elevernas beskrivning av sin skolsituation och den hjälp de får i undervisningen

Eleverna vi har intervjuat trivs alla väldigt bra i skolan. Många uppger att det sociala umgänget med vänner har stor betydelse för deras trivsel i skolan. De är alla medvetna om att de ofta har problem att vara aktiva på lektionerna och ta till sig undervisningen men tycker att de blir bra bemötta av de flesta lärare som förstår deras problem med koncentrationssvårigheter.

En bra lärare är enligt elevrespondenterna en tydlig ledare som kan hantera olika klassrumssituationer, även oplanerade situationer. En lärare ska vara duktig i sitt ämne och tycka att det är roligt att lära ut sin kunskap, anser eleverna. De är överens om att en bra lärare ska kunna väcka intresse och motivation hos eleverna. Är undervisningen inte varierad tappar de lätt koncentrationsförmågan, intresset och motivationen. De anser även att en lärare ska ta sig tid för eleverna och i lugn och ro förklara uppgiften på ett tydligt sätt, utan att stressa vidare innan varje elev förstår. En bra lärare låter även eleverna vara med och bestämma och vara delaktiga i planeringen.

En elev ger ett exempel på en mindre bra lärare som i början av lektionerna delade ut uppgifter till eleverna och avlägsnade sig och sedan kom tillbaka först när lektionen skulle avslutas. Eleverna anser att en dålig lärare är någon som "bara står och pratar" och inte lyssnar på eleverna.

Samtliga elever anger att de har lättare att koncentrera sig när det är tyst runt omkring dem. Som Kadesjö (2001) säger har elever med koncentrationssvårigheter ofta svårt att rikta sin uppmärksamhet på en och samma sak en längre tid och de blir lätt distraherade av ljud runt omkring dem. Det är viktigt för eleverna att det är tyst på lektionerna och att inte spring och oväsen stör deras koncentration.

Många av eleverna tycker bättre om enskilt arbete än grupparbeten. De anser att det är svårare att hålla koncentrationen uppe när de arbetar i grupper då de lätt börjar prata om annat som inte rör skolarbetet. En elev föredrar att arbeta tillsammans med endast en kompis, då hon anser att det ibland är svårt att få något gjort då hon arbetar själv. Är gruppen för stor, fler än två, anser hon att det lätt blir mycket onödigt prat. Om man bara är två som arbetar ihop är det lättare att diskutera och komma framåt i arbetet.

Överlag är eleverna nöjda med den hjälp de får i undervisningen men de förstår att läraren kanske inte alltid kan hjälpa alla i klassen, p.g.a. tidsbrist.

6. Diskussion

I litteraturen vi använt i detta arbete fann vi att många författare betonade den bristande delen i lärarutbildningen när det gäller undervisning av elever med koncentrationssvårigheter. Detta var ingenting vi planerade att ta med i undersökningen men i inledningsskedet av vårt arbete var detta något vi uppmärksammade. Våra egna åsikter och tankar kring detta har fått stöd i litteraturen. Det är inte bara vi som anser att lärarutbildningen behöver lägga mer vikt på detta, så att vi som blivande lärare kan känna oss förberedda inför det kommande yrkeslivet.

Syftet med vår undersökning var att se hur lärare arbetar och anpassar sin undervisning till elever med koncentrationssvårigheter. Vi ville få reda på om lärare och elever ansåg att hjälpen som finns är tillräcklig, samt hur det fungerar med handledning och föräldrakontakt på de två skolor där vi gjort vår undersökning. Eftersom vi endast intervjuat 10 personer kan vi inte generalisera, men vi kan se en tydlig likhet mellan skolorna och respondenternas svar.

Resultatet visar att lärarna och eleverna har relativt spridda åsikter huruvida hjälpen lärarna ger och eleverna får är tillräcklig. Lärarna känner i större utsträckning att hjälpen emellanåt är otillräcklig medan eleverna uppger att de är nöjda med sin skolsituation och den hjälp de får från sina lärare. Dock ansåg byggeleverna att hjälpen brister emellanåt, att de inte alltid får den hjälp de behöver. Lärarna uppger att de försöker anpassa sina lektioner efter alla elever men medger att det är svårt att genomföra alla gånger. Medan lärarna ibland känner sig frustrerade över att hjälpen de bidrar med inte tycks hjälpa anser eleverna att lärarna lägger upp undervisningen på ett bra sätt och är bra på att förklara. En elev poängterar dock att eleverna bör få ha mer inflytande i planeringen av lektionsinnehållet för att på så vis göra undervisningen mer intressant. I Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) kan man läsa:

De demokratiska principerna att kunna påverka, vara delaktig och ta ansvar skall omfatta alla elever. Elevernas ansvar för att planera och genomföra sina studier samt deras inflytande på såväl innehåll som former skall vara viktiga principer i utbildningen. (Läraryrket, 2001, s. 46.)

Vårt resultat visar att lärare och elever har olika tankar kring begreppet "koncentrationssvårigheter". Lärarnas definition av elever med koncentrationssvårigheter överensstämmer med den litteratur vi använt. Eleverna däremot, uttrycker att de blir rastlösa och uttråkade för att undervisningen inte är tillräckligt intressant och motiverande.

Något vi noterade var att lärarna under intervjuerna inte nämnde något om åtgärdsprogram. Precis som undersökningar visar är det främst specialpedagogernas uppgift att utforma åtgärdsprogrammen och även om lärarna är involverade i den processen så var det inget de tog upp när vi frågade om hjälpresurser och stöd från annan personal på skolan. Eftersom alla elever som riskerar att inte nå målen i skolan ska få ett individuellt åtgärdsprogram, enligt Persson (2001), finner vi det intressant att ingen av lärarrespondenterna tar upp detta. Vi har sett att handledning för lärarna har brister. Litteraturen understryker hur viktigt det är att som lärare känna stöd från kollegor och skolledning men i verkligheten, på de skolor vi genomfört vår undervisning, fungerar det inte så. Resultaten visar att lärarna känner stöd och kan få hjälp från andra lärare, främst från de arbetslag de tillhör, men inte från skolledning eller rektor.

Vår undersökning visar att lärarna rekommenderar föräldrakontakt men att de inte utnyttjar den resursen helt och hållet. Kontakten de har med föräldrar är främst under utvecklingssamtal som äger rum ett fåtal gånger per läsår. Även om våra lärarrespondenter anser att föräldrakontakt är positivt har de inte någon skyldighet att informera föräldrar. Enligt Ladberg (1994) ska föräldrarna ses som en resurs men när eleverna är myndiga menar våra lärarrespondenter att föräldrakontakten ofta minskar.

I vår undersökning visar resultatet på olika önskemål från eleverna vad gäller hur de vill arbeta för att på bästa sätt hålla koncentrationen och nå bra resultat. Vi fann det intressant att nästan alla föredrar enskilt arbete istället för grupparbeten. Detta kan självklart bero på fler olika orsaker och några elever har även förklarat varför de svarat så. Elevrespondenterna svarar även olika vad gäller genomgångar. Någon anser att de behövs för att man då måste koncentrera sig och lyssna noggrant på vad läraren säger, andra menar att läraren "bara pratar på" och att det inte ger någonting.

Vi tror att våra resultat skulle ha sett annorlunda ut om vi hade intervjuat elever på mer teoretiskt inriktade program, då vi tror att dessa elever oftare är mer motiverade till att nå bättre resultat i skolarbetet än elever på yrkesinriktade program. De elever vi intervjuade på handels- och byggprogrammet gav intrycket av att de var skoltrötta och omotiverade. Några av dem sade uttryckligen att de var okoncentrerade och att skolarbetet inte gick bra.

6.1 Metoddiskussion

Metoden vi använde i vår undersökning var semistrukturerade intervjuer. Vi anser att det har fungerat bra även om vårt resultat blivit bredare och djupare om vi genomfört fler intervjuer. Våra respondenter var öppna och positivt inställda till intervjuerna och det enda som vi anser var mindre bra var att elevintervjuerna blev väldigt snarlika med liknande svar, då vi hade väntat oss mer utvecklande svar. Eftersom eleverna på byggprogrammet var väldigt fåordiga och hade svårt att ge något djup i svaren blev vårt resultat mycket tunnare än vi hade räknat med. Trots att vi ställde

följdfrågor och försökte få eleverna att berätta mer upprepade de bara vad de sagt tidigare.

6.2 Nya forskningsfrågor

Efter att ha sett vårt resultat tycker vi att det skulle vara intressant att arbeta vidare med dessa frågor kring elever med koncentrationssvårigheter. Man skulle kunna göra en liknande undersökning men då välja elever med diagnoser för att se om det finns någon skillnad i lärarnas planering av undervisning. Vi skulle vilja veta om lärare till elever med diagnos arbetar med andra metoder för att hjälpa dessa elever. Det skulle även vara intressant att se hur ett åtgärdsprogram tas fram och fungerar i praktiken för eleven.

Utöver intervjuer skulle man i vidare forskning även kunna använda sig av observationer, för att se hur arbetet fungerar i praktiken och eventuellt utöka resultatdelen. Det skulle även vara intressant att få en specialpedagogs syn på undervisningen för elever med koncentrationssvårigheter och även utöka antalet elev- och lärarrespondenter för att se om resultatet skulle bli ett annat.

Referenser

- Andersson, I. (1999) *Samverkan för barn som behöver*. Stockholm: HLS Förlag.
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga projekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Johannessen, E. (1997) *Barn med socio-emotionella problem*. Lund: Studentlitteratur.
- Kadesjö, B. (2001) *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber.
- Ladberg, G. (1994) *Alla barns skola? Att undervisa utsatta barn... och alla andra*. Stockholm: Rädda barnen
- Läraryrket (2001) *Lärarens handbok - skollag, läroplaner, yrkesetiska principer*. Stockholm: Läraryrket.
- Nilzon, Kjell R. (1999) *Skolårens psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2001) *Elevens olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber.
- Salamancadeklarationen (1994):
www.distans.sit.se/arkiv/1075/Styrdokument_mm/salamanc.pdf
- Skolverket (2006) *På andras villkor – skolans möte med elever med funktionshinder*. Stockholm.
- Strömqvist, S. (1998) *Uppsatshandboken*. Uppsala: Hallgren & Fallgren
- Stukát, S. (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet (2002):
www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf
- Werner, Lars. (2006) *Gymnasieskolans regelbok 2006/2007– Bestämmelser om gymnasial utbildning*. Stockholm: Nordstedts Juridik. Upplaga 7:1
- Öhlmér, I. (2005) *Vägen genom skolan – ett positivt äventyr. Vision eller möjlighet?* Västerås: IÖ RESPONS.

Bilaga 1 - Missivbrev

Hej!

Vi är två lärarstudenter från Mälardalens högskola som nu arbetar med vårt examensarbete som handlar om elevers upplevda möjligheter att koncentrera sig på undervisningen i skolan. Vi vill med arbetet lyfta fram elevers och lärares syn på hur dessa elevers behov tillgodoses i undervisningen. Vårt syfte är att få fram dessa elevers erfarenheter och känslor och vidare se hur de anser sig bli bemötta av lärare på skolan, samt vilken hjälp som erbjuds.

I vår undersökning kommer vi att intervjua några lärare och elever och undrar därför om du vill delta i vår undersökning. Vi vill betona att vi inte kommer att namnge skolor eller personer i vårt arbete. Därmed är alla som deltar konfidentiella och resultaten kommer endast att användas i vårt examensarbete. Det finns ingen möjlighet för någon utomstående att ta del av intervjuerna och resultaten kommer endast att vara del i vårt arbete, inte användas i andra syften. Deltagandet är helt frivilligt och du kan även välja att avbryta din medverkan om du så önskar.

Mvh, Anne Bäck och Johanna Schödin

Våra mailadresser:

Anne: abko1001@student.mdh.se

Johanna: jsno2002@student.mdh.se

Vår handledare heter Margareta Sandström Kjellin:

margareta.sandstrom.kjellin@mdh.se

Bilaga 2 - Intervjufrågor

Intervjufrågor till lärare

1. Hur definierar du begreppet koncentrationssvårigheter?
2. Hur anpassar du din undervisning för elever med koncentrationssvårigheter? Känner du att den hjälp du ger är tillräcklig för dessa elever?
3. Anser du att du får hjälp/handledning/stöd från arbetsledning/andra lärare för att utveckla ditt arbete med dessa elever?
4. Hur ser du på betydelsen av föräldrars delaktighet i elevens skolgång?

Intervjufrågor till elever

1. Hur upplever du din skolsituation?
2. Hur anser du att en bra lärare ska vara?
3. Hur tycker du att en lektion ska se ut för att du lättare ska kunna ta till dig undervisningen?
4. Anser du att du får den hjälp du behöver i undervisningen från dina lärare?